

## EVOLUȚIA SOCIAL-POLITICĂ A BASARABIEI ȘI UNIREA EI CU ROMÂNIA (1917 – 27 MARTIE/9 APRILIE 1918)

DINU POȘTARENȚU

### Die sozial-politische Entwicklung Bessarabiens und die Vereinigung mit Rumänien (1917 – 27. März / 9. April 1918)

(Zusammenfassung)\*

In der vorliegenden Studie wird die sozial-politische Entwicklung Bessarabiens im Zeitraum unmittelbar vor der Vereinigung mit Rumänien (1918) dargestellt. Der vom Krieg verursachte wirtschaftliche Kollaps, die (seit dem Herbst des Jahres 1916 bestehende) Lebensmittelnot und die sich ständig verschärfende Spannung zwischen der Staatsduma und dem Zaren Nikolaus II. bewirkten eine äußerst explosive Situation im Russischen Reich, die im Februar 1917 zum Ausbruch der Russischen Revolution, zum Sturz der zaristischen Autokratie und somit auch zu einer radikalen Erschütterung des sozial-politischen Systems führte. Die Revolutionsereignisse prägten den Alltag in Russland.

Angesichts dieser Umstände, gewannen die Nationalbewegungen im riesigen Russischen Vielvölkerstaat eine besondere Dynamik. Die neue günstige politische Konjunktur veranlasste auch die Rumänen aus Bessarabien Forderungen, die als Hauptziel das Erlangen der Autonomie Bessarabiens hatten, zu erheben.

**Schlüsselwörter und -ausdrücke:** Bessarabien, sozial-politische Entwicklung, Vereinigung mit Rumänien (1918), wirtschaftliche Krise, russische Revolution, Nationalbewegungen, Autonomie.

Colapsul economic cauzat de starea de război, criza alimentară, apărută în toamna anului 1916, și tensiunea politică crescândă între Duma de Stat și împăratul Nicolae al II-lea au creat o situație explozivă în Imperiul Rus, care a culminat cu răsturnarea autocrației țariste, în urma Revoluției ruse din februarie 1917, sistemul social-politic al imperiului zdruncinându-se din răputeri. Evenimentele care s-au succedat revoluției modificau de la o zi la alta cursul vieții interne a Rusei. Acest concurs de împrejurări a contribuit la formarea unui climat propice revigorării mișcărilor de eliberare națională a popoarelor încorporate cu forța în imensul

\* Traducere: Carol-Alexandru Mohr.

imperiu al acvilei bicefale. În contextul schimbărilor, al noii conjuncturi politice din Rusia, s-au înviorat și românii basarabeni, care au început să formuleze revendicări cu caracter național, punând pe primul plan autonomia Basarabiei.

Prin intermediul numărului din 8/21 martie 1917 al gazetei chișinăuene „Cuvânt moldovenesc” – singura, la această vreme, publicație periodică în limba română din Basarabia – românii basarabeni instruiți au fost informați că „de acum nu mai suntem robii stăpânirii vechi, care ani de-a rândul și-a bătut joc de țară și de noi în chipul cel mai grozav. Ocârmuirea veche s-a prăbușit și pe dărâmăturile ei se clădește o viață nouă”. Redacția gazetei spera „ca feliul nou de ocârmuire”, instalat în Rusia, să înnoiască și viața moldovenilor, să-i deșteptare „din somnul de moarte” în care stăpânirea veche i-a ținut „mai bine de o sută de ani!”<sup>1</sup>.

Peste scurt timp, la 22 martie/4 aprilie 1917, redacția aceleiași gazete „Cuvânt moldovenesc” a inserat în paginile acestei publicații periodice un apel către moldoveni să se deștepte și să pledeze pentru autonomia Basarabiei. Informându-i că letonii, „un popor tot așa de numeros ca și moldovenii din Basarabia, dar mult mai luminat decât noi”, cer de la noua stăpânire a Rusiei statut de autonomie pentru spațiului lor național, redacția i-a îndemnat să le urmeze exemplul<sup>2</sup>. De notat că, prin acest apel, românii basarabeni au înaintat cea dintâi solicitare de a i se acorda autonomie Basarabiei.

La 5/18 aprilie 1917, s-a constituit definitiv Partidul Național Moldovenesc, care devine un diriguitor al mișcării de emancipare națională a românilor basarabeni. Curând, prin numărul din 9/22 aprilie al gazetei „Cuvântului moldovenesc”, a fost adus la cunoștința publică programul Partidului Național Moldovenesc, din care cititorii au aflat că proaspăta asociație politică basarabească și-a asumat obligația să-și orienteze acțiunile în vederea acordării drepturilor cetățenești și naționale moldovenilor din Basarabia și celor de dincolo de Nistru. Conform planului său de activitate, partidul urma să lupte „pentru dobândirea celei mai largi autonomii administrative, judecătorești, bisericești, școlare și economice a Basarabiei”. Pentru a realiza această aspirație majoră, partidul și-a programat să acționeze astfel ca toate legile privitoare la „viața din lăuntru a Basarabiei să le întocmească Dieta provincială (Sfatul Țării), potrivit obiceiurilor vechi și nevoilor de acum ale țării”<sup>3</sup>.

În ziua de 18 aprilie 1917, la Odesa, s-a desfășurat o adunare a ostașilor moldoveni din garnizoana acestui oraș de la Marea Neagră, reunind circa 10 000 de militari. Precum a consemnat corespondentul chișinăuian, ostașii soseau „în cete,

<sup>1</sup> *Schimbarea feliului de ocârmuire în Rusia. În pragul vieții noi*, în „Cuvânt moldovenesc”, Chișinău, anul IV, nr. 20 (220), 8 martie 1917, p. 1; Șt. Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917–1918*, Chișinău, Editura Universitas, 1993, p. 80.

<sup>2</sup> „Cuvânt moldovenesc”, Chișinău, anul IV, nr. 24, 22 martie 1917, p. 1; Șt. Ciobanu, *op. cit.*, p. 81–82.

<sup>3</sup> *Programul Partidului Național Moldovenesc*, în „Cuvânt moldovenesc”, Chișinău, anul IV, nr. 28, 9 aprilie 1917, p. 2–3.

după companii”, aducând cu sine „steaguri naționale, cu florile roșu, galben și albastru”. Susținând în întregime scopurile formulate în programul Partidului Național Moldovenesc, participanții la adunare au hotărât că, pe viitor, pentru a menține libertatea câștigată, „Basarabia trebuie să capete autonomia cea mai largă” și să fie condusă de către „aleșii ei, care vor întocmi Sfatul Țării”. Când s-a încheiat adunarea, ostașii „au pornit pe ulițele Odesei, purtând steaguri naționale (roșu, galben și albastru) și steaguri revoluționare (roșu). Pe steaguri era scris cu litere latinești și rusești: „Trăiască autonomia Basarabiei!”, „Trăiască Republica Democratică Federativă!”<sup>4</sup>

Militarii moldoveni încorporați în armata rusă au continuat să-și coordoneze acțiunile, ei constituind un element esențial al mișcării de eliberare națională din 1917. Deși majoritatea erau țărani, fără multă știință de carte, ei au fost influențați de ideile revoluționare, răspândite în mediul ostășesc, iar de la combatanții instruiți au însușit o anumită doză de cunoștințe. La 18 mai 1917, aceiași militari moldoveni din orașul Odesa, care erau concentrați în garnizoana de aici într-un număr impunător, au constituit un organ reprezentativ al lor: Sfatul de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor Moldoveni din Odesa. Unul dintre scopurile fixate în statutul acestei organizații militare consta în a depune eforturi „pentru prefacerea Rusiei în republică democratică federativă, în care toate părțile Rusiei, ca Basarabia, Ucraina, dar și altele, vor avea autonomia lor teritorială-națională, recunoscându-se drepturile națiilor care sânt în număr mai mic în aceste țări”<sup>5</sup>. În contextul evenimentelor ulterioare din Rusia, obținerea autonomiei Basarabiei a devenit un scop dominant în toate acțiunile politice ale acestui sfat<sup>6</sup>.

O altă organizație militară basarabească i-a naștere într-o altă zonă geografică: pe Frontul Român. La 9 iulie, „Cuvânt moldovenesc” informa că „ostașii moldoveni de pe frontul românesc s-au unit într-un soiuz<sup>7</sup> al lor milităresc. Acuma ei au trimis în Chișinău ca delegat pe președintele comitetului lor prăpurașul<sup>8</sup> Pântea, ca să intre în legătură cu comitetul central al partidului național moldovenesc”<sup>9</sup>.

Între timp, reprezentanții diferitor organizații politice, obștești, culturale și profesionale ucrainene au format un organ reprezentativ, numit Rada Centrală a Ucrainei, menit să dirijeze mișcarea de eliberare națională a ucrainenilor. Un rol important pentru ucraineni l-a avut Congresul național panucrainean din 6–8/19–21 aprilie 1917, care a lansat următoarea rezoluție: „În conformitate cu tradițiile istorice

<sup>4</sup> *Moldovenii din Odesa*, în „Cuvânt moldovenesc”, Chișinău, anul IV, nr. 33, 26 aprilie 1917, p. 2; Șt. Ciobanu, *op. cit.*, p. 92–94.

<sup>5</sup> *Așezământul organizației moldovenești din Odesa*, în „Cuvânt moldovenesc”, Chișinău, anul IV, nr. 56, 13 iulie 1917, p. 4.

<sup>6</sup> M. Adauge, E. Danu, V. Popovschi, *Mișcarea națională din Basarabia. Cronica evenimentelor din anii 1917–1918*, Chișinău, Editura Civitas, 1998, p. 24.

<sup>7</sup> *Soiuz* (rusism) – uniune.

<sup>8</sup> *Prăpuraș* (de la cuvântul rusesc *praporcic*) – sublocotenent în armata rusă.

<sup>9</sup> *Ostașii moldoveni de pe frontul românesc*, în „Cuvânt moldovenesc”, Chișinău, anul IV, nr. 54, 9 iulie 1917, p. 4.

și necesitățile reale actuale ale poporului ucrainean, congresul consideră că numai autonomia național-teritorială a Ucrainei este în măsură să satisfacă aspirațiile poporului nostru și a tuturor celorlalte popoare care locuiesc pe pământul ucrainean”. Alegând o nouă componență a Radei Centrale, în frunte cu Mihail Grușevski, delegații la congres au consolidat autoritatea acestui organ legislativ, care a devenit o forță puternică pe arena politică din sud-vestul Imperiului Rus, iar prin deciziile pe care congresul le-a adoptat, ucrainenii au făcut un pas curajos în vederea formării statului lor național.

În mod firesc, conjunctura politică care prindea contur în Ucraina, cu un pronunțat colorit național, avea o influență benefică asupra românilor basarabeni. Pe deasupra, Ucraina se transforma, treptat, într-un spațiu care, sub aspect politic, izola Basarabia de puterea administrativă centrală a imperiului.

Comunicând cititorilor că ucrainenii au organizat în orașul Kiev o mare manifestație și că acest popor vecin, „care s-a deșteptat, își cere în gura mare autonomie”, redacția gazetei „Cuvânt moldovenesc” a chemat la acțiune: „Așa și noi, moldovenii, luând pildă de la ucrainenii, trebuie să cerem în gura mare autonomia Basarabiei”<sup>10</sup>.

Curând, din zona periferiilor naționale ale Rusiei au ajuns la Chișinău două vești încurajatoare, servind drept exemple de bună practică. Prima dintre ele era cu totul senzațională: pe pagina a treia a ziarului „Basarabia liberă” din 9 iulie 1917 s-a titrat că Finlanda a devenit autonomă. După cum s-a telegrafiat din Helsinki, seimul finlandez adoptase proiectul privind autonomia Finlandei, înștiințând despre aceasta Guvernul Provizoriu. Cu ocazia declarării independenței, pe sediul senatului, seimului și alte clădiri guvernamentale a fost arborat drapelul național al Finlandei<sup>11</sup>. Știrea că Finlanda și-a declarat independența, difuzată de Telegraful din Petrograd, a fost retransmisă, la 13 iulie, și de „Cuvânt moldovenesc”<sup>12</sup>. În modul acesta, Finlanda a pus începutul destrămării Imperiului Rus.

Cea de a doua noutate a fost cedarea survenită din partea Guvernului Provizoriu în privința autodeterminării popoarelor din imperiu, dând publicității o declarație privitoare la autonomia Ucrainei. Acest pas făcut în sfera relațiilor interetnice a urmat ca o reacție la „universalul” emis de către Rada Centrală Ucraineană, prin care se făcuse cunoscut, inclusiv oficialităților de la Petrograd, că ucrainenii își vor elabora singuri legile<sup>13</sup>. Nu peste mult timp, Guvernul Provizoriu a recunoscut proiectul de autonomie pentru Ucraina. Deci, a conchis redacția „Cuvântului moldovenesc”, „autonomia Ucrainei se introduce în viață chiar de azi. Acum, Basarabia numaidecât v-a căpăta autonomie, fiindcă nu poate fi ocârmuită

<sup>10</sup> „Cuvânt moldovenesc”, Chișinău, anul IV, nr. 50, 25 iunie 1917, p. 3.

<sup>11</sup> *Автономия Финляндии*, în „Свободная Бессарабия”, Chișinău, nr. 76, 9 iulie 1917, p. 3.

<sup>12</sup> „Cuvânt moldovenesc”, Chișinău, anul IV, nr. 56, 13 iulie 1917, p. 3.

<sup>13</sup> *Декларация Вр. Правительства по украинскому вопросу*, în „Свободная Бессарабия”, Chișinău, nr. 74, 7 iulie 1917, p. 1; *Declarația Stăpânirii privitor la autonomia Ucrainei*, în „Cuvânt moldovenesc”, Chișinău, anul IV, nr. 55, 11 iulie 1917, p. 4.

de stăpânirea din Petrograd, odată ce între Basarabia și Rusia stă Ucraina autonomă”<sup>14</sup>.

Acceptarea de către Guvernul Provizoriu a năzuinței Ucrainei de a fi autonomă i-a impulsionat pe militanții mișcării de eliberare națională din Basarabia, care au constatat că s-a creat o conjunctură prielnică pentru a pune în aplicare ideea privind fondarea „unui sfat al țării, care să-și ia asupra sa sarcina de a ocărui treburile Basarabiei în timpurile aceste tulburi și a pregăti proiectele (prounerile) de legi pentru ocăruierea autonomă a țării pe viitor”<sup>15</sup>. Conform informației inserate în paginile gazetei „Cuvânt moldovenesc”, existau „cel puțin”, două planuri de creare a Sfatului Țării. Astfel, Partidul Național Moldovenesc și organizațiile obștești moldovenesti din Chișinău propuseseră ca numărul deputaților Sfatului Țării să fie 100, dintre care 63–65 de locuri să fie ale moldovenilor, iar celelalte 35–37 de locuri ale celorlalte neamuri trăitoare pe pământul Basarabiei. A fost fixată și data când urma ca Sfatul Țării să-și deschidă ședințele: 1 august 1917. Instituirea de urgență a Sfatului Țării era dictată de necesitatea de a descurca o mulțime de probleme, „care nu mai pot aștepta nici un minut”. Cel de-al doilea plan fusese elaborat de Partidul Social-Revoluționar Moldovenesc din Odesa, proaspăt format de către militarii moldoveni ai garnizoanei din acest oraș portuar. Acest partid trimisese instituțiilor obștești și partidelor politice din Basarabia propunerea „ca să se apuce cu toții de înființarea în Basarabia a sfatului țării. Acest sfat să fie întocmit cât mai curând și în el să intre 72 de oameni: 40 de la partidele politice și așezămintele obștești ale moldovenilor, iar ceilalți 32 de oameni să fie de la celelalte nații trăitoare în Basarabia”<sup>16</sup>.

Primind undă verde din partea guvernanților de pe malul Nevei, autoritățile naționale de la Kiev au schițat limitele teritoriului Ucrainei autonome, încorporând în limitele respective și Basarabia.

Planul ucrainean de subordonare a Basarabiei a devenit cunoscut la 12 iulie 1917, când ajutorul comisarului gubernial, Vladimir Cristi, a primit de la Kiev o telegramă semnată de secretarul general al afacerilor interne al Ucrainei, Volodimir K. Vinichenko, prin care a fost invitat să se prezinte, pe data de 25 iulie 1917, în capitala ucraineană, pentru a participa la o consfătuire a comisarilor provinciilor incluse în granițele Ucrainei autonome. Totodată, de la Kiev s-a primit știrea confidențială că Rada Centrală a Ucrainei preconiza să trimită la Petrograd o delegație pentru a căpăta aprobarea decisivă a Guvernului Provizoriu și a fixa definitiv hotarele Ucrainei autonome, compusă din 10 gubernii, în care urma să intre și Basarabia.

Întruniți la 20 iulie 1917, sub președinția lui Vladimir Cristi, reprezentanții diferitelor organizații politice, naționale și obștești au condamnat pretențiile Radei

<sup>14</sup> *Declarația Stăpânirii privitor la autonomia Ucrainei*, în „Cuvânt moldovenesc”, Chișinău, anul IV, nr. 55, 11 iulie 1917, p. 4.

<sup>15</sup> *Despre întocmirea sfatului țării*, în „Cuvânt moldovenesc”, Chișinău, anul IV, nr. 61, 25 iulie 1917, p. 1.

<sup>16</sup> *Ibidem*.

Ucrainene și au pledat pentru autonomia Basarabiei<sup>17</sup>. Pe deasupra, încercarea Radei Ucrainene de a îngloba Basarabia în granițele Ucrainei a dat naștere unui val de nemulțămiri din partea societății basarabene, fiind blamată în discursurile rostite la un șir de manifestații.

Tot în această perioadă, ostașii basarabeni din armata rusă de pe Frontul Român au lansat inițiativa de a constitui un comitet executiv central militar, cu sediul în capitala Basarabiei, care să unească toate organizațiile ostășești de pe Frontul Român, din garnizoanele aflate în Chișinău, Odesa, Sevastopol, Novo-Gheorghievsk, Nikolaev și din alte părți<sup>18</sup>. Reuniți, la 23 iulie 1917, în Chișinău, reprezentanții acestor asociații ale militarilor moldoveni au înființat Comitetul Executiv Central Militar Moldovenesc al Sfatului de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, atribuindu-i sarcina să coordoneze activitatea tuturor organizațiilor militare moldovenești existente la acea oră. Calitatea de președinte al comitetului i-a fost încredințată sublocotenentului Gherman Pântea, reprezentant al militarilor basarabeni de pe Frontul Român<sup>19</sup>. Declarându-se un organ de conducere în afara partidelor, Comitetul și-a trasat mai multe scopuri, dintre care prelua lupta pentru autonomia Basarabiei.

Luând atitudine față de planul expansionist al Radei Centrale Ucrainene, Comitetul Executiv Central Militar Moldovenesc a solicitat Rumcerod-ului<sup>20</sup> să aducă la cunoștință Guvernului Provizoriu că „soldații și ofițerii moldoveni din Districtul Militar Odesa și de pe Frontul Român, într-un număr de 90 000 de oameni, resping în mod categoric orice pornire de a include Basarabia în componența Ucrainei, astfel că pretenția ucrainenilor de a o încorpora în sfera acțiunilor sale o consideră drept uzurpare”. Răpită în 1812 de la Principatul Moldovei și beneficiind de autonomie în primii ani după anexare, „Basarabia, în viitor, având o largă autonomie internă, poate să se unească, pe principii federative, doar cu guvernul central al statului rus, dar nicidecum cu o oarecare regiune care face parte din componența Republicii Ruse, de aceea Comitetul Executiv Central Moldovenesc” a calificat introducerea Basarabiei în componența Ucrainei drept „un atentat imperialist asupra dreptului poporului moldovenesc la autodeterminare”<sup>21</sup>. Iar printr-o telegramă, expediată, la 25 iulie, Radei Centrale Ucrainene, Comitetul Central Militar Moldovenesc a protestat împotriva intenției antidemocratice și anexioniste, care contravine princi-

<sup>17</sup> V. Cristi, *O pagină inedită din istoria Basarabiei*, în „Viața Basarabiei”, Chișinău, 1933, nr. 4–5, p. 12–18.

<sup>18</sup> *O pagină din istoria Basarabiei. Sfatul Țării (1917–1918)*, ediție îngrijită, studiu introductiv și selecția imaginilor de Ion Negrei și Dinu Poștarencu, Chișinău, Editura Prut-Internațional, 2004, p. 132.

<sup>19</sup> *Ibidem*.

<sup>20</sup> Rumcerod – Comitetul Executiv Central al Sovietelor Frontului Român, Flotei Mării Negre și regiunii Odesa, care dirija și activitatea sovietelor din guberniile Basarabia, Herson, Taurida și, parțial, Podolia și Volân.

<sup>21</sup> *Протест Молдавского Совета*, în „Свободная Бессарабия”, Chișinău, nr. 89, 25 iulie 1917, p. 3.

piului autodeterminării popoarelor. Accentuând că, sub aspect istoric, etnografic, economic, Basarabia are dreptul la autonomie, Comitetul a declarat că va lupta prin toate mijloacele pentru autonomia Basarabiei. În același timp, membrii Comitetului i-au chemat pe ucraineni la o conlucrare frățească pentru autonomia Ucrainei și a Basarabiei<sup>22</sup>.

Pe data de 29 iulie/11 august 1917 a fost convocată o ședință extraordinară a Adunării Zemstvei Județene Chișinău, pe ordinea de zi figurând, mai întâi, chestiunea despre autonomia Basarabiei și instituirea Sfatului Țării. Dezbaterile pe marginea acestei chestiuni au urmat după ce președintele Comitetului Executiv al Zemstvei Județene Chișinău, M. S. Glavce, a expus textul hotărârii Consfătuirii Speciale a reprezentanților organizațiilor naționale, politice și obștești asupra intenției Radei Ucrainene de a include Basarabia în sfera sa de influență<sup>23</sup>. Luând cuvântul, D. N. Semigradov a menționat, printre altele: „Acei care se tem de autonomie trebuie să știe că noi dorim să avem doar școală, justiție, administrație și serviciu divin în limba noastră, în rest suntem legați indisolubil de Rusia. Dacă mai înainte, când ni se interzicea să vorbim în limba maternă, nu ni se permitea să ne rugăm lui Dumnezeu în limba mamei, noi nu năzuim să ne separăm, apoi acum, când câpătăm totul la ce aspiram cândva, ar fi o mare nesăbuiță să tindem spre a ne despărți de Rusia. Basarabia dorește să fie autonomă spre gloria Rusiei și menținerea propriei vieți. Autonomia Basarabiei nu amenință integritatea Rusiei și trebuie să spunem aceasta, subliniind că noi dorim doar să obținem dreptul la autodeterminare, constatând cu amărăciune că separatismul există între soldații ruși, care, având de gând să se retragă după Nipru, lasă în acest fel Basarabia în voia cuceritorilor”<sup>24</sup>.

După încheierea discuțiilor, Adunarea Zemstvei Județene Chișinău și Comitetul Executiv Județean Chișinău au aprobat următoarea rezoluție: „Având în vedere că Basarabia are tot dreptul la autonomie, Adunarea Zemstvei Județene împreună cu Comitetul Executiv Județean se pronunță în mod categoric împotriva introducerii Basarabiei în sfera de influență a Radei Centrale și hotărăște să trimită reprezentanții săi pentru a participa la examinarea problemei privind organizarea organului provincial. Totodată, dispune Comitetului Executiv al Zemstvei Județene să ia legătura cu celelalte zemstve și în comun să facă un demers pentru a i se acorda autonomie Basarabiei”<sup>25</sup>.

Deci, pe fundalul pericolului ucrainean, ideea autonomiei Basarabiei câștiga tot mai mult teren în rândul populației provinciei.

Pe parcurs, climatul revoluționar din Imperiul Rus exercita o influență puternică asupra stării de spirit a militarilor ruși aflați pe câmpurile de luptă ale

<sup>22</sup> M. Adauge, E. Danu, V. Popovschi, *op. cit.*, p. 43.

<sup>23</sup> Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare se va cita: A.N.R.M.), Fond 70, inventar 1, dosar 370, fila 45.

<sup>24</sup> *Земское собрание*, în „Свободная Бессарабия”, Chișinău, nr. 93, 4 august 1917, p. 4.

<sup>25</sup> A.N.R.M., Fond 70, inventar 1, dosar 370, fila 46; *Земское собрание*, în „Свободная Бессарабия”, Chișinău, nr. 93, 4 august 1917, p. 4.

Primului Război Mondial și, drept consecință, armata rusă nu mai era dispusă să lupte ca mai înainte. Sub înrâurirea mentalității noi, revoluționare, acești militari produceau dezordini, ceea ce a determinat, în ultimă instanță, dezintegrarea armatei ruse.

Această situație de criză se întrona și în rândurile trupelor ruse de pe frontul din România, unde, spre sfârșitul anului 1916, după insuccesul înregistrat de armata română, autoritățile militare ruse au concentrat 35 de divizii de infanterie și 13 divizii de cavalerie, ceea ce alcătuia circa  $\frac{1}{4}$  din forțele armate ale Rusiei<sup>26</sup>. La începutul lunii mai 1917, când noul comandant-șef al unităților militare ruse de pe Frontul Românesc, generalul Dimitrie Șcerbaciou<sup>27</sup>, împreună cu generalul român Constantin Prezan au stabilit liniile principale ale unei viitoare ofensive, lua proporții descompunerea armatei ruse de pe acest front, soldații refuzând să mai lupte<sup>28</sup>.

În decursul lunii mai, fuga soldaților ruși de pe acest sector al frontului estic luase o asemenea amploare, încât împotriva dezertorilor au fost trimise unități de cazaci, iar la mijlocul acestei luni, efectivul unei divizii rusești a refuzat să se supună ordinului de a înainta în zona localității Buhuși. Pentru a opri dezordinea, comandamentul rus a decis să desființeze unitățile care nu inspirau încredere. Sute de soldați erau arestați. S-a pus interdicție asupra întrunirilor. Cu toate acestea, măsurile drastice ce erau luate s-au dovedit a fi zadarnice. Soldații continuau să țină mitinguri, iar revoltele lor nu conteneau. Ca urmare, frontul rus de pe teritoriul României se destrăma treptat<sup>29</sup>.

În timp ce Armata a 2-a română, comandată de generalul Alexandru Averescu, în cooperare cu un corp de armată rus, aparținând Armatei a 4-a, a reperat o strălucită victorie în bătălia de la Mărăști (11/24 iulie – 19 iulie/1 august 1917), comandantul suprem al forțelor armate ruse, generalul Alexei Brusilov<sup>30</sup>, a dispus trupelor sale să suspende ofensiva din cauza defecțiunilor frontului rusesc, consemnând în acest sens: „Comparativ, românii au făcut foarte mult. Ei au avut succes. Dar, luând în considerare starea generală de lucruri pe frontul nostru, eu i-am expediat o telegramă generalului Șcerbaciou, ordonându-i să sisteze ofensiva ulterioară”<sup>31</sup>. Situația generală existentă în acel moment pe frontul rusesc, la care s-a referit

<sup>26</sup> А. Зайончковский, *Мировая война 1914–1918 гг.*, Москва, Государственное Военное Издательство Наркомата Обороны Союза ССР, 1938, том второй, р. 95; Д.В. Вержховский, В.Ф. Ляхов, *Первая мировая война 1914–1918 гг. Военно-исторический очерк*, Москва, Военное издательство Министерства Обороны СССР, 1964, р. 182.

<sup>27</sup> La începutul lunii aprilie 1917, generalul rus Dimitrie Gr. Șcerbaciou (1857–1932) a fost desemnat în calitate de ajutor al comandantului armatelor de pe Frontul Român, regele României Ferdinand I. Efectiv, comandant al armatelor de pe acest front era Șcerbaciou, căruia i se subordonau patru armate ruse și două armate române.

<sup>28</sup> *Istoria Românilor*, vol. VII, tomul II, coordonator acad. Gheorghe Platon, București, Editura Enciclopedică, 2003, р. 440.

<sup>29</sup> В. Н. Виноградов, *Румыния в годы первой мировой войны*, Москва, Издательство Наука, 1969, р. 200.

<sup>30</sup> Generalul A. A. Brusilov a exercitat funcția de comandant suprem al forțelor armate ruse în perioada mai – iulie 1917.

<sup>31</sup> В. Н. Виноградов, *op. cit.*, р. 202.

generalul Brusilov, este ilustrată în informațiile din luna iulie despre starea unităților ruse de pe Frontul Român. Autorii acestor informații „înfățișau un tablou îngrozitor al destrămării armatei. Situația, se poate spune, este haotică. Propagarea bolșevismului, operația nereușită pe Frontul de Sud-vest, întăririle absolut inapte, nepedepsirea totală a maselor, care cu nimic și de nimeni nu sunt stăvilite, reprezintă factorii de dezorganizare a armatei”<sup>32</sup>. Nici introducerea pe front a pedepsei capitale nu a avut efectul scontat<sup>33</sup>. Mecanismul militar al rușilor se defectase iremediabil. Ca urmare a dezorganizării armatei ruse, militarii în debandadă cauzau nenumărate nenociri populației.

Despre pericolul la care putea fi expusă Basarabia după demobilizarea ostașilor ruși de pe Frontul Român s-a dat alarma la sfârșitul lunii iulie 1917, când Sfatul de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor Moldoveni din Districtul Militar Odesa a atras atenția că „demobilizarea viitoare a armatei de pe Frontul Român ridică chestiunea foarte importantă referitoare la aprovizionarea cu alimente a unităților demobilizate și protejarea populației și bogățiilor provinciei de posibilele devastări de către oamenii istoviți de războiul îndelungat”<sup>34</sup>.

În noaptea spre 20 august, în casa protoiereului Dumitru Baltag, din satul Costești, județul Chișinău, au dat buzna vreo 20 de oameni, dintre care majoritatea erau îmbrăcați în uniformă de soldat, și i-au cerut bani. Înfuriindu-i răspunsul că nu are bani în casă, jefuitorii l-au împușcat în văzul familiei sale. Sărind în ajutor, locuitorii satului nu au reușit să-i ajungă pe asasini<sup>35</sup>.

În ziua de duminică, 20 august 1917, o bandă de soldați ruși a atacat persoanele prezente la via inginerului hotarnic Andrei Hodorocea, aflată în Valea Dicescu de lângă Chișinău. În timpul acestui atac au fost asasinați stăpânul viei, Andrei Hodorocea, și Simion Murafa, un exponent remarcabil al mișcării de renaștere națională al românilor basarabeni<sup>36</sup>.

În dimineața zilei de 27 septembrie, după ce au prădat câteva beciuri de vinuri, prăvălii și locuințe private, militarii cantonați în orașul Bender s-au pus pe beție și bătai. Seara, cu scopul de a-i domoli pe militarii scandalagii, din Chișinău a plecat spre Bender comisarul gubernial Vladimir Cristi, însoțit de un detașament înarmat<sup>37</sup>.

Pentru a ține piept năpastei care plana asupra Basarabiei, militanții mișcării de emancipare politică și națională a românilor basarabeni au solicitat autorităților militare ruse să permită crearea unui regiment național. Drept urmare, la 20 septembrie

<sup>32</sup> *Ibidem*.

<sup>33</sup> *Ibidem*.

<sup>34</sup> A.N.R.M., Fond 727, inventar 2, dosar 99, fila 55.

<sup>35</sup> *Убийство священника*, în „Бессарабская жизнь”, Chișinău, anul XIV, nr. 203 din 22 august 1917, p. 3.

<sup>36</sup> *Буйство солдат и убийство трех человек*, în „Бессарабская жизнь”, nr. 203 din 22 august 1917, p. 3. Acest atac banditesc este descris de Romulus Cioflec, care a fost martor ocular al celor întâmplate (R. Cioflec, *Zile de urgență. Amintire de la moartea dramatică a lui Murafa și Hodorocea*, în „Sfatul Țării”, Chișinău, nr. 112, 21 august/3 septembrie 1918; L. Donici, *Revoluția rusă...*; R. Cioflec, *Pe urmele Basarabiei...*, Chișinău, 1992, p. 277–284).

<sup>37</sup> „Бессарабская жизнь”, Chișinău, anul XIV, nr. 231 din 28 septembrie 1917, p. 3.

1917, din cartierul general al armatei ruse s-a telegrafiat: „Delegația regimentului moldovenesc a intervenit în privința concentrării tuturor moldovenilor într-un regiment de rezervă independent, din cauza necunoașterii de către moldoveni a limbii ruse. Delegația a declarat că, pentru a preîntâmpina pericolul ce amenință Basarabia, regimentul moldovenesc va da ostași care vor lupta ca lei. Solicitarea delegației a fost susținută printr-un aviz favorabil dat de către generalul Șcerbaciov”<sup>38</sup>.

În cadrul ședinței din 29 septembrie/12 octombrie 1917 a Comitetului Executiv Central Militar Moldovenesc s-a accentuat necesitatea de a convoca, într-un viitor cât mai apropiat, un congres al reprezentanților organizațiilor militare moldovenești, care urma să-și asume responsabilitatea de a decide soarta Basarabiei<sup>39</sup>, de a întreprinde măsuri energice pentru a pune stavilă haosului care se amplifică după dereglarea sistemului administrativ.

Congresul Militarilor Moldoveni, care și-a ținut lucrările în intervalul 20–27 octombrie 1917, în Casa Eparhială din Chișinău, s-a dovedit a fi un eveniment politic extrem de important în contextul mișcării de renaștere și eliberare națională a românilor basarabeni. Mai întâi de toate, potrivit datelor contradictorii redade într-un șir de surse ale vremii, la reuniune s-au prezentat de la 500 până la 1 000 de delegați<sup>40</sup>, numărul mare al participanților producând un efect puternic. Înainte de amiaza zilei de 20 octombrie, citim în reportajul semnat de Mihail Minciună, în Chișinău se adunaseră „peste 500 de trimiși de la un număr de 250 000 de ostași moldoveni de pe toate fronturile și din Rusia”. După amiază, toți cei peste 500 de deputați au purces de la Palatul Libertății (fosta reședință a guvernatorului Basarabiei) spre Sala Eparhială<sup>41</sup>, ambele edificii fiind situate în centrul Chișinăului. „Cu muzică, în rânduri, mase mari de soldați, țărani, ofițeri și intelectuali moldoveni, de toate dogmele, cu steaguri naționale, defilează prin târgul acesta, din care un veac întreg au pornit toate rusificările. Această manifestare de forță și ordine a impresionat adânc pe toată lumea și a contribuit, în mare măsură, la supunerea și respectul adversarilor”<sup>42</sup>. Reprezentanții diferitor unități militare, care au îndurat străduințe neomenite pe front – relatează și Gheorghe Tudor în paginile gazetei „Soldatul moldovan” –, mergeau pe străzile Chișinăului cu „steagul tricolor moldovenesc”, toți fiind împreunați „de un sfânt și mare gând: Basarabia autonomă, Basarabia slobodă”. Atunci, în acele clipe de înălțare sufletească, „m-am gândit: s-a trezit neamul nostru din somnul cel de moarte, s-a trezit Moldova”<sup>43</sup>.

După defilarea impresionantă a delegaților, președintele Comitetului Executiv Central Militar Moldovenesc, Gherman Pânteș, anunță deschiderea congresului, misiunea de a prezida ședințele fiindu-i acordată rotmistrului Vasile Cijevski. Până în

<sup>38</sup> „Свободная Бессарабия”, Chișinău, nr. 134 din 24 septembrie 1917, p. 5.

<sup>39</sup> Gh. Pânteș, *Rolul organizațiilor militare moldovenești în actul Unirii Basarabiei*, ediția a II-a, Chișinău, Tipografia „Dreptatea” (Pasaj), 1932, p. 27.

<sup>40</sup> V. Popovschi, *Biroul de organizare a Sfatului Țării (27 octombrie – 21 noiembrie 1917). Studiu și documente*, ediția a 2-a, revăzută și adăugată, Chișinău, Editura Pontos, 2013, p. 11–12.

<sup>41</sup> Gh. Pânteș, *op. cit.*, p. 31.

<sup>42</sup> P. Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru. 1812–1918*, Chișinău, Editura Știința, 1992, p. 290.

<sup>43</sup> Gheorghe Tudor, *Ceva mare și sfânt*, în „Soldatul moldovan”, Chișinău, nr. 8, 4 noiembrie 1917, p. 2.

seara primei zile a congresului au fost rostite saluturi din partea împuterniciților „ocârmuirii locale, a partidelor obștești și politice, a organizațiilor naționale de pe front și din spate”. Primul a cuvântat Ion Inculeț, în calitatea sa de ajutor al comisarului Basarabiei. Urând congresului un început bun și menționând că, „dintr-o ocină a guvernatorilor ruși”, Basarabia „a ajuns acuma o țară slobodă”, el și-a exprimat dorința „ca de azi înainte să nu mai fie nimeni altul stăpân în țara noastră, decât poporul moldovan”, încheindu-și discursul cu exclamația: „Trăiască Basarabia autonomă”. Apoi au luat cuvântul Pan. Halippa, din partea redacției „Cuvânt moldovenesc”, doctorul Arzumaneanț, trimisul Partidului Social-Democrat Muncitoresc din Rusia, doctorul Lurie, reprezentantul Partidului Social-Democrat Evreiesc (Bund), Pantelimon Erhan, în numele comitetului tuturor țăranilor din Basarabia, Elena Alistar, în numele Obștii Moldovenelor, Valentin Prahnițchi, delegat al marinarilor moldoveni din flota rusă de pe Marea Neagră, Teofil Ioncu, din partea Partidului Național Moldovenesc, colonelul Martânovschi, împuternicitul cavaleriștilor din Novo-Gheorghievsk, Vasile Gafencu, trimisul Comitetului Executiv al Sfatului de Deputați ai Soldaților și Ofițerilor Moldoveni din Odesa, Vasile Secară, în numele Asociației Învățătorilor Moldoveni din Basarabia, Constantin Osoianu, împuternicitul Regimentului 30, Anton Crihan, inspector al miliției moldovenești, Ion Păscăluță, delegat al Comitetului Executiv Militar Moldovenesc Moldoveni din Odesa, Vasile Țanțu și Grigore Cazacliu, delegați ai Comitetului Executiv Militar Moldovenesc Moldoveni din Iași, Toma Jalbă, soldat moldovean din stânga Nistrului, și alții. Oratorii au subliniat că „îmbunătățirea stării poporului moldovenesc atârnă de autonomia mai largă a Basarabiei”. Ei au mai declarat că apăsarea îndurată de moldoveni din 1812 i-a prefăcut într-o „nație puternică, care n-a putut să se trezească numai din pricina că n-a fost organizată și unită”.

A doua zi, numărul delegaților a depășit cifra de 600. Având în vedere „cultura națională a neamului moldovenesc și trecutul său”, dar și „plecând de la principiul revoluției, că fiecare popor are dreptul să-și hotărască singur soarta sa”, acești peste 600 de delegați au proclamat „autonomia teritorială și politică a Basarabiei”. În ziua următoare, asistența a adoptat rezoluția de a începe cât mai degrabă organizarea armatei naționale „de tot felul de arme”. Totodată, „pentru potolirea anarhiei și susținerea rânduielii în Basarabia pe vremea demobilizării, congresul a hotărât să se sporească numărul cohortelor de la 16 până la 100, fiecare cohortă având câte 100 de soldați”.

În continuare, la 23 octombrie, după audierea raportului *Basarabia și ocârmuirea ei (Sfatul Înalt al Țării)*, prezentat de Ion Buzdugan, și dezbaterii lui, militarii au votat, în unanimitate, decizia de a convoca organul suprem al Basarabiei – Sfatul Țării, alcătuit din 120 de deputați: 84 de moldoveni (70%) și 36 de reprezentanți ai celorlalte „neamuri din Basarabia”. Din cei 84 de deputați moldoveni, 44 urmau să fie aleși de către delegații acestui congres, 30 de mandate erau prevăzute pentru exponenții țăranimii, iar 10 – pentru persoanele susținute de către „organizațiile și partidele moldovenești”. Pe deasupra, au fost rezervate 10 locuri pentru moldovenii de peste Nistru, „dacă dânșii vor voi să le prindă”. În rezoluția „Despre Sfatul

Țării” se mai stipula: „Unirea cu capitaliștii nu-i dorită. Sfatul Țării va fi vremelnic și va ființa numai pân['] la alcătuirea Adunării Întemeietoare Basarabene. Toate așezămintele administrative din Basarabia se supun pe deplin Sfatului Țării. Îndată ce se va înființa Sfatul Țării, toate comitetele din Basarabia capătă un caracter curat profesional și n-au dreptul de a se amesteca în treburile politice”.

În cadrul ședințelor congresului au mai fost luate hotărârile *Despre pământ și colonizare* („Pământurile mănăstirești, bisericești, cazone și celelalte trec, fără plată, în mâna celor cari le vor lucra cu brațele lor. Stăpânirea de pământ se desființează pentru totdeauna. Împărțirea pământului se va hotărî în Adunarea Întemeietoare Basarabeană. Colonizarea Basarabiei cu streini e oprită. Au dreptul de a veni în Basarabia numai acei din basarabeni cari, sub stăpânirea veche, au fost nevoiți să părăsească țara”), *Despre naționalizarea școlilor, așezămintelor și a dregătoriilor din Basarabia*, *Despre moldovenii de peste Nistru* („Să se propuie moldovenilor de peste Nistru 10 locuri în Sfatul Țării și să se dea tot sprijinul organizațiilor lor. Să se îndrepte cătră Stăpânirea Vremelnică și Rada Ucraineană cu cererea ca moldovenilor de peste Nistru să li se încuviințeze aceleași drepturi, pe cari le au alte neamuri din Basarabia autonomă”), *Despre fondul național*.

În cadrul ședințelor din 25–27 octombrie 1917, delegații la congres au desemnat primii 32 de deputați în Sfatul Țării (câte 4 deputați de la fiecare județ) dintre cei 44 preconizați a fi aleși din rândul militarilor moldoveni. Ceilalți 12 deputați urmau să fie aleși de către comitetele militarilor moldoveni.

În ultima zi (27 octombrie), participanții la congres au instituit „o comisie de organizare” (Biroul de Organizare a Sfatului Țării), autorizată să urgenteze deschiderea forului legislativ basarabean, în virtutea hotărârilor adoptate. În componența comisiei au fost incluși sublocotenentul Vasile Țanțu, marinarul Grigore Turcuman, voluntarul Ion Buzdugan, soldatul Zamfir Munteanu și sublocotenentul Nicolae Suceanu, acordându-li-se dreptul să-i coopteze pe acei dintre „părtașii congresului, care le vor fi de folos”<sup>44</sup>.

Astfel, prin rezoluțiile istorice ale congresului, militarii moldoveni au restabilit statutul autonom al Basarabiei și au impulsionat inițiativa de a constitui un organ suprem, capabil să orienteze viața publică a provinciei pe făgaș național și să readucă calmul în societatea basarabeană, în condițiile haosului ce se întetea.

În aceste zile, patrioții moldoveni erau pătrunși de neliniște, provocată atât de starea grea pe care bolșevicii au adus-o în Rusia, cât și de ezitarea minorităților naționale din Basarabia, după cum se părea, de a lua parte la constituirea Sfatului Țării<sup>45</sup>. Necesitatea înființării acestui organ de autoguvernare a Basarabiei se impunea în mod imperios, fiind dictată de o serie de factori: apropierea frontului, demobilizarea trupelor ruse, neînțelegerile agrare, problema alimentării, foametea care

<sup>44</sup> Gh. Pântea, *op. cit.*, p. 31–51; *Procesele-verbale ale congresului militar moldovenesc ce a avut loc la 20–27 octombrie 1917 în Chișinău*, în „Arhivele Basarabiei”, Chișinău, anul VIII, aprilie – septembrie 1936, nr. 2–3, p. 121–131.

<sup>45</sup> George Tofan, *Sărbătoarea Basarabiei. Deschiderea celui dintâiu Sfat al țarei la Chișinău în ziua de 21 noiembrie 1917*, Tipografia Societății Culturale a Românilor din Basarabia, p. 19.

amenința mulțimea de oameni nevoiași, reducerea terenurilor semănate. Pretutindeni aveau loc tâlhării, neorânduiești, omoruri. Soldații întorși de pe front comiteau mișelii fără seamăn. În aceste circumstanțe, Basarabia era pe punctul de a se îneca în marea haotică a anarhiei în care se prăbușise Imperiul Rus. Tendința, de scurtă durată, a Guvernului Provizoriu de a introduce în Rusia stabilitatea și ordinea s-a dovedit a fi iluzorie. În cele din urmă, această instituție provizorie centrală a fost suprimată. Când Congresul Militarilor Moldoveni își încheia lucrările, de la Petrograd sosise știrea despre puciul bolșevic din 25 octombrie/7 noiembrie 1917. Preluând puterea, bolșevicii emit o proclamație prin care declară că recunosc dreptul popoarelor din imperiu de a-și hotărî soarta, despărțindu-se chiar de Rusia și formând state independente. Pe de altă parte, în legătură cu acapararea de către bolșevici a puterii de la Petrograd, s-au produs modificări și în Ucraina. Chiar a doua zi după puciul bolșevic, Rada Centrală a Ucrainei, a fundat Comitetul de salvagardare a revoluției, căruia trebuiau să i se subordoneze toate organele puterii. Peste două zile, Rada Centrală a atribuit Secretariatului General funcțiile acestui comitet pe care l-a dizolvat. Curând, la 7/20 noiembrie, Rada difuzează un nou manifest („universal”), prin care aduce la cunoștință că: „Petrogradul joacă un dans nebunesc”, iar Rusia este pierdută, de aceea, văzându-se silită să facă singură ordine în Ucraina, proclamă crearea Republicii Populare Ucrainene – formație statală care urma să stabilească relații federative cu viitoarea Republică Rusă. Astfel, despărțindu-se Ucraina de cârmuirea centrală din Petrograd, Basarabia rămânea izolată, situație care grăbea întemeierea organului reprezentativ și legislativ suprem al populației dintre Prut și Nistru – Sfatul Țării<sup>46</sup>.

Ținând cont de aceste împrejurări, Biroul de Organizare a Sfatului Țării s-a apucat imediat serios de lucru. Funcționând până la 20 noiembrie/3 decembrie 1917, sub președinția lui Vasile Țanțu, biroul a considerat necesar să majoreze numărul deputaților în Sfatul Țării de la 130, după cum se convenise la Congresul Militarilor Moldoveni, la 150, a elaborat programul de inaugurare a Sfatului Țării și planul de activitate al acestui organism parlamentar în zilele posterioare<sup>47</sup>.

Corespunzător „Schemei de repartizare a locurilor de deputat”, întocmită de o comisie specială din cadrul Biroului de Organizare a Sfatului Țării, cele 150 de mandate de deputat au fost repartizate proporțional cu structura etnică a populației Basarabiei: 105 mandate (70%) – românilor majoritari, iar 45 de mandate (30%) – minorităților naționale (15 – ucrainenilor, 13 – evreilor, 7 – rușilor, 3 – bulgarilor, 2 – găgăuzilor, 2 – germanilor, 1 – polonezilor, 1 – armenilor, 1 – grecilor)<sup>48</sup>.

Ziua de 21 noiembrie/4 decembrie 1917 a început cu un serviciu divin, oficiat în limba română, la Catedrala Nașterea Domnului din Chișinău, după care numerosul public s-a îndreptat spre localul unde urma să se producă inaugurarea

<sup>46</sup> O pagină din istoria Basarabiei. Sfatul Țării (1917–1918), p. 170–172.

<sup>47</sup> V. Popovschi, *Biroul de organizare a Sfatului Țării (27 octombrie – 21 noiembrie 1917). Studii și documente*, p. 18–20.

<sup>48</sup> *Ibidem*, p. 35–36.

forului reprezentativ al Basarabiei – Sfatul Țării, pe care flutura steagul românesc. Înainte de a începe ședința inaugurală, în capela din incinta palatului a fost oficiat un *Te deum*, apoi asistența a trecut în sala de ședințe, unde corul dirijat de protoiereul Mihail Berezovschi a interpretat imnul național *Deșteaptă-te, române!* și *Pe-al nostru steag e scris unire*. După aceasta, deputații au ieșit la balcon și, împreună cu publicul prezent, au privit defilarea Regimentului Moldovenesc și a câtorva unități străine, venite să salute Sfatul Țării. Luând sfârșit defilarea, deputații și oaspeții revin în sală. Decanul de vârstă, Nicolae Alexandri, declară deschisă ședința Sfatului Țării. În timp ce corul cânta din nou imnul *Deșteaptă-te, române!*, un val de bucurie, de emoții a cuprins asistența. Entuziasmul general se potoli și deputații l-au ales în calitate de președinte al Sfatului Țării pe Ion Inculeț<sup>49</sup>, care deținea funcția de vicecomisar gubernial al Guvernului Provizoriu în gubernia Basarabia.

Inițial, Sfatul Țării a fost conceput ca organ legislativ provizoriu, până a Basarabiei.

La 2/15 decembrie 1917, urmând exemplul altor naționalități din Imperiul Rus și aplicând principiul autodeterminării popoarelor, declarat de revoluția rusă, Sfatul Țării proclamă Basarabia Republică Democratică (Populară) Moldovenească, în declarația aprobată menționându-se: „Republica rusească se află în mare primejdie. Lipsa de stăpânire la centru și neorânduiala în toată țara, care este istovită prin lupta cu dușmanul din afară, duce la pieire întreaga republică. În această clipă îngrozitoare, singura cale de izbăvire a republicii democratice rusești este ca noroadele ei să se unească și să-și ieie soarta în mâinile lor, alcătuind stăpâniri naționale, în hotarele țărilor unde locuiesc. În puterea temeiului acesta și având în vedere așezarea rânduielii obștești și întărirea drepturilor câștigate prin revoluție, Basarabia, sprijinindu-se pe trecutul său istoric, de azi înainte se declară Republică Democratică Moldovenească, care va intra în alcătuirea republicii federative democratice rusești, ca părtaș cu aceleași drepturi”<sup>50</sup>. Până la convocarea Adunării Populare (Constituante) a Basarabiei, se mai spune în declarație, organul suprem legislativ al Republicii Democratice Moldovenești rămânea Sfatul Țării, alcătuit din împuterniciții tuturor organizațiilor democratice ale etniilor conlocuitoare. Puterea executivă în Republica Democratică Moldovenească urma să fie reprezentată de Sfatul (Consiliul) Directorilor Generali (guvernul), responsabil numai în fața Sfatului Țării.

În ședința din noaptea de 7/20 spre 8/21 decembrie 1917, Sfatul Țării a votat primul cabinet al directorilor generali, componența nominală fiind următoarea: președinte al Consiliului Directorilor Generali și director general al Agriculturii – Pantelimon Erhan; director general al Afacerilor Interne – Vladimir Cristi; director general al Instrucțiunii Publice – Ștefan Ciobanu; director general al Finanțelor – Teofil Ioncu; director general al Căilor de Comunicație, Poștelor, Telegrafelor și Telefoanelor – Nicolae Bosie-Codreanu; director general de Război și al Marinei – Teodosie Cojocar; director general al Justiției și Cultelor – Mihai Savenko; director

<sup>49</sup> George Tofan, *op. cit.*, p. 19, 30–40; *Procesul-verbal nr. 1*, în „Patrimoniul». Almanah de cultură istorică”, Chișinău, 1990, nr. 1, p. 161–162.

<sup>50</sup> Șt. Ciobanu, *op. cit.*, p. 181.

general al Industriei, Comerțului și Muncii – Veniamin Grunfeld; director general al Afacerilor Externe – Ioan Pelivan<sup>51</sup>.

Autoritățile basarabene nu aveau posibilități suficiente de a lupta cu forțele proprii împotriva dezordinilor în masă, cauzate de unitățile militare rusești, în debandadă. După cum relatează Ioan Pelivan, el, împreună cu Vladimir Cristi, fiind delegați de către Consiliul Directorilor Generali, s-au deplasat în dreapta Prutului, cu misiunea de a solicita asistență militară în legătură cu agravarea bruscă a situației din Basarabia. Aflându-se la Iași, de la 8/21 până la 17/30 decembrie 1917, ei au intervenit pe lângă reprezentanții Antantei din România, care însă, le-a refuzat, apoi au avut convorbiri cu prim-ministrul României, Ion I. C. Brătianu<sup>52</sup>. Ulterior, acționând în baza împuternicirilor acordate de Sfatul Țării, președintele Consiliului Directorilor Generali al Republicii Democratice Moldovenești, Pantelimon Erhan, directorul general de Externe, Ioan Pelivan, și directorul general de Interne, Vladimir Cristi, s-au adresat ministrului de Război al României cu rugămintea să trimită grabnic la Chișinău un regiment transilvănean (format la Kiev din prizonierii români din Transilvania) și să dea ordin ca acest regiment să stea la dispoziția Directoratului General al Republicii Democratice Moldovenești. Ministrul de Război le-a satisfăcut solicitarea<sup>53</sup>.

La începutul anului 1918, hotărâte să pună stăpânire pe Basarabia, forțele bolșevice au provocat în Chișinău o situație social-politică tensionată. Rolul de coordonator al acestor forțe îl avea „Front-otdel”-ul<sup>54</sup> Rumcerod-ului, întemeiat cu misiunea de a organiza evacuarea unităților rusești de pe Frontul Român. Instalată abuziv la Chișinău pe data de 28 decembrie 1917, această structură bolșevică („cartierul bolșevic din Chișinău”, după cum a numit-o Petre Cazacu<sup>55</sup>) a început să intervină în sfera de probleme ce țineau de competența Sfatului Țării, manifestând intenția de a dizolva acest organ al Basarabiei și a-i aresta pe deputați. La 1/14 ianuarie 1918, „Front-otdel”-ul emite un ordin, prin care își asumă „puteri depline și conducerea trupelor de pe Frontul Român și din zona de lângă front”<sup>56</sup>. Cu ajutorul unor detașamente înarmate, constituite din soldații ruși plecați de pe front, ocupă gara, poșta și telegraful din Chișinău și proclamă stare de asediu în orașele Chișinău, Bălți și Bender. Totodată, ordonă neexecutarea ordinelor date de generalul Șcerbaciiov și declară război României. În ziua de 6/19 ianuarie 1918, detașamentele „Front-otdel”-ului îi dezarmează și îi arestează pe militarii transilvăneni sosiți din Kiev în gara Chișinău, trimiși pentru a menține ordinea publică în Republica Moldovenească. Apoi atacă reședința Comisiei interaliat de aprovizionare, jefuind casa de bani și arestând membrii acestei comisii. Încurajat de primele succese, „Front-otdel”-ul i-a chemat la răspundere pe reprezentanții Sfatului Țării, din partea căruia s-au prezentat Ion Inculeț și Pantelimon Erhan<sup>57</sup>.

<sup>51</sup> *Ibidem*, p. 179–180.

<sup>52</sup> I. Pelivan, *Amintiri*, în „Patrimoniul”, 1992, nr. 2, p. 121–122.

<sup>53</sup> Gh. Andronachi, *Albumul Basarabiei. În jurul marelui eveniment al Unirii*, Chișinău, 1933, p. 177.

<sup>54</sup> *Front-otdel* – secție de front.

<sup>55</sup> P. Cazacu, *op. cit.*, p. 344.

<sup>56</sup> *Enciclopedia sovietică moldovenească*, Chișinău, 1972, vol. 3, p. 84.

<sup>57</sup> P. Cazacu, *op. cit.*, p. 344–345.

În aceste zile de grea cumpănă pentru cauza românească din Basarabia, când „Front-otdel”-ul bolșevic tindea să paralizeze activitatea organelor de conducere ale Republicii Democratice Moldovenești, deputații Blocului Moldovenesc din cadrul Sfatului Țării și directorii generali convoacă două ședințe cu privire la situația critică creată. În conformitate cu hotărârile adoptate, câteva grupuri de basarabeni, conduse de Ioan Pelivan, Anton Crihan, Vasile Țanțu și Vladimir Cristi, pleacă pe căi diferite la Iași pentru a urgenta ajutorul militar solicitat României. Guvernul român adoptă decizia să sprijine Basarabia și, la 8/21 ianuarie 1918, unitățile armatei române trec Prutul<sup>58</sup>. Drept consecință, în scurt timp, criza politică și anarhia ce domnea în Basarabia au fost lichidate, iar forțele naționale au obținut posibilitatea să se afirme în deplină libertate.

Între timp, la 9/22 ianuarie 1918, Rada Centrală a Ucrainei proclamă independența Republicii Populare Ucrainene față de Rusia sovietică.

Examinând conjunctura politică creată în partea de sud-vest a fostului Imperiu Rus, după proclamarea independenței statului ucrainean, Consiliul Directorilor Generali a conchis că decretarea independenței Republicii Moldovenești a devenit o necesitate vitală. Pornind de la această necesitate, Consiliul Directorilor Generali și Prezidiul Sfatului Țării, în cadrul unei ședințe comune din 15/28 ianuarie, a decis să urmeze exemplul Kievului<sup>59</sup>.

La 24 ianuarie/6 februarie 1918, Sfatul Țării a adoptat *Declarația de independență* a Republicii Democratice Moldovenești, în care se menționa că „noi ne-am arătat dorința neclintită” de a conviețui în unire cu republicile înființate pe teritoriul „fostei împărății rusești, alcătuind toți la un loc marea republică democratică federativă rusească. Dar vremurile sunt schimbătoare și împrejurările politice de azi împiedică cu desăvârșire înfăptuirea acestei uniri. Republica democratică a Ucrainei, vecina noastră de peste Nistru, s-a proclamat neatârnată și noi, astfel, ne-am despărțit de Rusia”. În aceste împrejurări „suntem siliți să ne proclamăm și noi, în unire cu voința norodului, Republică Democratică Moldovenească slobodă, de sine stătătoare și neatârnată”, rezervându-și „dreptul de a-și hotărî soarta în viitor”. Proclamarea independenței, se mai spunea în Declarație, „este o cerință politică a vremii, căci Republica Moldovenească nu mai poate aștepta de la nimeni orânduirea vieții sale și popoarele Republicii trebuie să înțeleagă că viitorul lor atârână numai de la dânsese și că acest viitor poate fi înfăptuit numai prin intermediul organului suprem al republicii – Sfatul Țării și puterii executive – Consiliul de Miniștri, învestit de Sfatul Țării”<sup>60</sup>.

Deși își proclamase independența politică, dispunea de for legislativ și putere executivă și beneficia de protecția armatei române, tânăra Republică Democratică Moldovenească se confrunța cu o multitudine de dificultăți: era extrem de vulnerabilă sub aspect economic și militar, ducea lipsă de resurse financiare, de cadre necesare în diverse sfere de activitate ale statului (în special, cunoscătoare a limbii române). Luând în considerație această situație complexă, precară, a Republicii Moldovenești, liderii basarabeni au optat pentru unirea ei cu România.

<sup>58</sup> M. Adauge, E. Danu, V. Popovschi, *op. cit.*, p. 78.

<sup>59</sup> Gh. E. Cojocaru, *Sfatul Țării. Itinerar*, Chișinău, Editura Civitas, 1998, p. 75.

<sup>60</sup> Șt. Ciobanu, *op. cit.*, p. 198.

La 20 martie/2 aprilie 1918, o delegație basarabeană, compusă din Ion Inculeț, Pan. Halippa și Daniel Ciugureanu, sosind la Iași, pun în discuție problema unirii Basarabiei cu România în cadrul unei întrevederi cu prim-ministrul Alexandru Marghiloman. În viziunea prim-ministrului român, unirea era oportună, deoarece Basarabia era „prea slabă pentru a trăi singură și despărțită; ucrainenii pândesc nordul și litoralul mării; nici bani, nici armată. Unirea i-ar face un singur serviciu: să oprească dezmembrarea”<sup>61</sup>.

În dimineața zilei de 26 martie/8 aprilie 1918, la Chișinău sosește prim-ministrul Alexandru Marghiloman, însoțit de ministrul de Război, generalul Hârjeu, și de alte persoane oficiale.

A doua zi, întrunindu-se în ședință solemnă, Sfatul Țării a votat, „în numele poporului Basarabiei”, Declarația de unire a Basarabiei cu România: „Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și [a] dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna, se unește cu mama sa, România!”.

Din 125 de deputați prezenți la ședință, 86 au votat pentru unire (83 de deputați moldoveni și 3 reprezentanți ai grupurilor etnice conlocuitoare), 3 voturi au fost împotriva, iar 36 s-au abținut.

La 28 martie/10 aprilie 1918, regele României, Ferdinand I, a adresat președintelui Sfatului Țării, Ion Inculeț, și prim-ministrului basarabeian, Daniel Ciugureanu, o telegramă de felicitare, în care se menționa: „Cu adâncă emoție și cu inima plină de bucurie, am primit știrea despre importantul act ce s-a săvârșit la Chișinău. Sentimentul național, ce se deșteptase atât de puternic, în timpurile din urmă, în inimile moldovenilor de dincolo de Prut, a primit, prin votul înălțător al Sfatului Țării, o solemnă afirmare. Un vis frumos s-a împlinit. Din suflet mulțumesc bunului Dumnezeu că mi-a dat, în zile de restriște, ca o dulce mângâiere, să văd, după o sută de ani, pe frații basarabeni revenind la Patria Mamă”<sup>62</sup>.

La 30 martie/12 aprilie 1918, o delegație a Basarabiei, condusă de Ion Inculeț, Pan. Halippa și Constantin Stere, a înmănat regelui Ferdinand I Declarația de Unire a Basarabiei cu România, aceasta fiind promulgată prin Decretul regal din 9 aprilie 1918.

Așadar, după Revoluția rusă din februarie 1917, în contextul evenimentelor social-politice care au cuprins întregul Imperiu Rus, românii basarabeni au formulat revendicări cu caracter național, pe primul plan punând autonomia Basarabiei, deziderat care a fost transpus în viață la 21 octombrie 1917, prin decizia Congresului Militarilor Moldoveni. Delegații la acest congres au instituit și un organ suprem al Basarabiei – Sfatul Țării, care, în cadrul ședinței memorabile din 27 martie/9 aprilie 1918, a votat unirea Basarabiei cu România.

<sup>61</sup> Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. III, București, Editura Machiavelli, 1995, p. 119.

<sup>62</sup> Șt. Ciobanu, *op. cit.*, p. 274.